

ONKO PUOLUEIDEN KANNATUSMITTAUKSIIN USKOMISTA?

PERTTI SUHONEN

Puolueiden kannatusta Suomessa mittaa tätä nykyä säännöllisesti kolme tutkimuslaitosta. Taloustutkimus Oy:n (TOY) tekemiä kannatusarvioita julkistaa kuukausittain Yleisradion radiouutiset. Varsin uusi yrittäjä alalla on Research International Finland (RI), joka on Taloustutkimuksen tytäryhtiö. Sen tekemiä kannatusmittauksia julkaisee MTV 3, niin ikään kuukausittain. Kolmantena on kannatusmittausten uranuurtaja Suomessa, Suomen Gallup Oy (SG). Se tekee arvioita puolueiden kannatuksesta mm. Helsingin Sanomille, eräille muille lehdille ja neljälle suurimmalle puolueelle.

Kolmen tutkimuslaitoksen mittaustulokset näkyvät laajasti julkisuudessa. Puolueet ja politiikan kommentoijat pohtivat kannatusmuutosten syitä, ja yleisö seuraa katsomosta kilpailun etemistä. Yksi ja toinen puolueeseen sa tyytymätön tai muuten kannastaan epävarma äänestäjä haistelee muutosten suuntaa. Eduskuntavaalien lähestyminen tihentää mittauksia ja lisää tulosten kiinnostavuutta.

Väliin katsomossa syntyy hämmentynyttä jupinaa, kun kolmen tutkimuslaitoksen tulokset eivät vastaakaan toisiaan. Esimerkiksi syyskuussa 1998 julkisuudessa kiinnitettiin huomiota tavallista suurempiin eroihin puolueiden kannatuslukemissa (taulukko 1).

Tuolloin Research International mittasi keskustapuolueen kannatuksen 4,1 ja kokoomuksen kannatuksen 2,7 prosenttiyksikköä suuremmaksi kuin Taloustutkimus. Se puolestaan sai SDP:lle 2,8 prosenttiyksikköä korkeamman ja vasemmistoliitolle 2 prosenttiyksikköä alemman kannatuksen kuin Suomen Gallup. Nuorsuomalaisten kannatus vaihteli prosentista 3,6 prosenttiin.

Poikkeamat tutkimuslaitosten välillä voivat

johtua kolmenlaisista tekijöistä. Erot saattavat kertoa muutoksesta puolueiden kannatuksessa. Kun kaikkien kolmen tutkimuksen haastattelut tehtiin suurelta osin samaan aikaan, eivät todelliset muutokset voi olla kovin isoja. Toinen eroja aiheuttava tekijä on otantasattuma. Kolmas tekijäryhmä on tärkein. Tutkimuslaitokset kokoavat aineistonsa ja laativat arvionsa puolueiden kannatuksesta osittain erilaisin menetelmin.

Selostan tässä kirjoituksessa niitä varsin mutkikkaita mittaus- ja laskentaoperaatioita, joiden tuloksena puolueiden kannatusarviot syntyvät. Niiden tunteminen auttaa ymmärtämään tulosten eroavuuksia ja arvioimaan kannatuslukujen luotettavuutta. Olen saanut kailta kolmelta tutkimuslaitokselta käyttööni kuvaukset niiden menetelmistä ja elo-syyskuussa kootut perusaineistot.

MITTAAMISEN ONGELMIA

Yksinkertaisin tapa tutkia puoluiden kannatusta olisi kysyä äänioikeutettuja edustavaan otokseen valituilta heidän äänestysaikomuksiaan. Näin saatavien tulosten tiedetään kuitenkin poikkeavan siinä määrin puolueiden todellisesta kannatuksesta, ettei niitä yleensä kerrota julkisuuteen. Nyt tehdään poikkeus. Taulukossa 2 esitetään kolmen tutkimuslaitoksen korjaamattomat ”raakajakautumat”.

Eri tutkijoiden saamat kannatuksen raakajakautumat poikkeavat toisistaan huomattavasti enemmän kuin julkaistut, korjatut kannatusluvut. Keskustan ja SDP:n kohdalla erot ovat yli kuuden prosenttiyksikön luokkaa. Suhteellisesti suurin poikkeama on nuorsuomalaisten kannatuksessa. Merkillepantavaa on myös se, että puoluekantaansa ilmoitta-

Taulukko 1. Kolmen tutkimuslaitoksen arviot puolueiden kannatuksesta elo-syyskuussa 1998

	Talous- tutkimus 7.8.-7.9. %	Research International 21.8.-9.9. %	Suomen Gallup 19.8.-18.9. %
SDP	26,3	24,4	23,5
KESK	20,8	24,9	23,6
KOK	20,7	23,4	20,9
VAS	7,4	7,7	9,4
VIHR	9,1	8,9	7,9
RKP	4,3	4,1	5,4
SKL	4,1	3,0	3,7
NUORS	3,6	1,0	2,1
muut	3,7	2,6	3,5
yht.	100,0	100,0	100,0
n	1 934	2 317	2 330

Taulukko 2. Puolueiden korjaamaton kannatus eli aikomus äänestää eduskuntavaaleissa kolmen tutkimuslaitoksen mittauksissa elo-syyskuussa 1998, % kantansa ilmoittaneista

	Talous- tutkimus 7.8.-7.9. %	Research International 21.8.-9.9. %	Suomen Gallup 19.8.-18.9. %
SDP	29,3	27,2	23,2
KESK	19,7	26,4	26,3
KOK	19,3	23,8	24,7
VAS	5,4	5,0	4,8
VIHR	11,6	9,2	11,3
RKP	1,7	3,0	2,6
SKL	4,1	2,4	2,4
NUORS	3,9	0,9	1,3
muut	4,7	2,3	3,7
yht.	99,7	100,2	100,3
kantansa ilmoitta- neita, lkm	1 560	1 595	1 333
kantansa ei ilmoit- taneita, %	19,3	31,2	42,8
koko otos	1 934	2 317	2 330

mattomien osuus vaihteli 19,3 prosentista (TOY) 42,8 prosenttiin (SG).

Näitä tutkimuslaitosten välisiä poikkeamia on mahdollista selittää joiltakin osin otantatumalla. Pääasiassa ne kuitenkin johtuvat eroista otanta- ja aineistonkeruumenetelmistä. Taloustutkimuksen aineisto koottiin käyntihaastatteluun, ja vastaajien valinta perustui satunnaistettuihin lähtöosoitteisiin ja kiintiöpöimintaan. Vastaja sai puolueet sisältävän listan, josta hän saattoi valita, mitä äänestäisi, jos vaalit olisivat nyt.

Suomen Gallup ja Research International kokosivat aineistonsa puhelinhaastatteluina. Soiton kohteet valittiin puhelinnumerorekisteristä satunnaisesti ja eri väestöryhmien oikeasta osuudesta huolehdittiin kiintiöinnillä. Kun haastateltavilta kysyttiin äänestysaikomusta, heidän piti vastata ilman listaa puolueista.

Puhelimessa puoluekannan ilmaiseminen näyttää olleen vaikeaa selvästi useammille kuin henkilökohtaisessa haastattelussa. Puhelinhaastatteluiden ongelmana on myös se, että yhä suurempi osa varsinkin nuorista on tavoitettavissa vain matkapuhelimitse ja jää näin otoksen ulkopuolelle (Kotkavuori 1996; Suhonen 1997).

Tutkimusten välisiin systemaattisiin eroihin saattaa osaltaan vaikuttaa myös se, milloisten muiden teemojen jälkeen puoluekannakysymykset esitetään. Yhteiskunnallisia asioita koskevat kysymykset virittävät vastaajat erilaiseen valmiuteen miettiä puoluevalintaa kuin vaikkapa kosmetiikan ostamista koskevat kysymykset.

Raakajakautumien vertailu lopullisiin kannatusarvioihin kertoo laskennallisten korjausten kasvattavan suhteellisesti eniten RKP:n ja vasemmistoliiton lukuja. Suomen Gallupin tuloksissa vasemmistoliiton raakaprocentti on vain puolet laskennallisesta kannatuksesta.

RKP:n kohdalla poikkeama johtuu lähinnä siitä, että maan ruotsinkielinen vähemmistö jää otoksissa aliedustetuksi. Vasemmistoliiton pienet prosentit kertovat ehkä siitä, että

kansandemokraattisen ja kommunistisen liikkeen perinteiden mukaisesti osa puolueen kannattajista ei nykyoloissakaan halua kertoa puoluekantaansa haastattelijalle.

KERROINTEN KERTOMAA

Aineiston keruuseen, otantaan ja lomakekontekstiin liittyviä systemaattisia virheitä on puolueiden kannatusmittauksissa korjattu jo 60-luvun lopulta lähtien menetelmällä, joka on edelleen käytössä. Laskentamalli on lähtökohdiltaan sama kaikissa kolmessa tutkimuslaitoksessa. Se perustuu kolmeen puolueiden kannatusta kuvaavaan jakautumaan.

Tutkimushaastatteluissa esitetään vastattavaksi kaksi kysymystä: ”Minkä puolueen tai ryhmittymän ehdokasta äänestäisitte, jos eduskuntavaalit olisivat nyt?” ja ”Minkä puolueen tai ryhmittymän ehdokasta äänestitte viime kunnallisvaaleissa?” Kolmas jakautuma kertoo puolueiden todellisesta kannatuksesta viime kunnallisvaaleissa. Näiden kolmen jakautuman pohjalta voidaan laskea arviot puolueiden kannatuksesta kahdella logiikalla, jotka tuottavat saman tuloksen.

Muutoskerroin

Suomen Gallupin käyttämä arviointimenetelmä perustuu ideaan laskea tutkimusaineistosta puoluekohtaiset muutuskertoimet ja niiden avulla kunnallisvaalitulostosta tämän hetken kannatus.

Kunkin puolueen kohdalla verrataan haastatteluhetken kannatuslukuja tutkimusaineistosta saatuun kunnallisvaalien kannatusjakautumaan. Otan esimerkin SDP:n muutuskertoimen laskemisesta. Kantansa ilmoittaneista 26,2 prosenttia sanoi äänestäneensä kunnallisvaaleissa sosialidemokraatteja. Elo-syyskuussa aikoi SDP:tä äänestää 23,2 prosenttia kantansa ilmaiseista. Kun jälkimäinen luku jaetaan edellisellä, saadaan puolueen kannatuksen laskua kuvaava kerroin, joka on 0,89. Kun tällä muutuskertoimella

kerrotaan SDP:n todellinen kannatus vuoden 1996 kunnallisvaaleissa (24,5 %), saadaan alustavaksi kannatusarvioksi 21,8 prosenttia. Vastaavasti menetellään jokaisen puolueen kohdalla. Pienimpien puolueiden muutoskerroksille on asetettu yläraja, joka estää otanta-sattumaa puuttumasta liikaa peliin.

Saatuja kannatusarvioita korjataan vielä hieman niiden tietojen perusteella, joita on saatu lähellä edellisiä vaaleja toteutetuissa tutkimuksissa. Lopuksi kannatusjakautumaa tarpeen vaatiessa vielä muunnetaan siten, että prosenttien summaksi tulee 100.

Korjauskerroin

Taloustutkimus ja Research International laskevat kannatusluvut samasta perusinformaatiosta kuin Suomen Gallupkin, mutta eri järjestyksessä. Ideana on arvioida haastatteluaineiston kannatuslukemiin sisältyviä virheitä ja korjata ne.

Korjauskertoimen laskeminen perustuu ajatukseen, että virheet haastatteluajankohdan kannatuslukemissa vastaavat edellisten vaalien äänestämistä koskeviin vastausjakautumiin sisältyviä virheitä. Tämän periaatteen mukaisesti lasketaan puolueittain korjauskertoimet vertaamalla kunkin puolueen kunnallisvaalikannatusta aineistossa ja vaalitulostossa. Esimerkiksi Research Internationalin elo-syyskuun aineistossa 6,2 prosenttia kantansa ilmoittaneista sanoi äänestäneensä viimeksi vasemmistoliittoa. Todellisuudessa puolueen kannatus viime kunnallisvaaleissa oli kuitenkin 10,4 prosenttia (taulukko 3). Lukujen suhde (1,68) on korjauskerroin, joka ilmaisee vasemmistoliiton aliedustuksen aineistossa. Kun tällä korjauskertoimella kerrotaan vasemmistoliiton suosio tutkimushetkellä niiden keskuudessa, jotka kertoivat kantansa molempiin kysymyksiin, saadaan alustava arvio puolueen todellisesta kannatuksesta. Vastaavasti menetellään jokaisen puolueen kohdalla.

Näin saatua kannatusjakautumaa tarkennetaan ottamalla huomioon niiden äänestysaiko-

mukset, jotka eivät äänestäneet kunnallisvaaleissa. Lopuksi kannatusjakautumaa tarpeen vaatiessa vielä korjataan siten, että prosenttien summaksi tulee 100.

ARVIOINTIMENETELMIEN ARVIOINTIA

Kertoimien käyttö on järjeenkäypä tapa korjata aineistonkeruumenetelmistä aiheutuvia systemaattisia virheitä. Kertoimiin liittyy kuitenkin omat ongelmansa. Yksi niistä on se, että edellisissä vaaleissa äänestämistä koskeva kysymys ei välttämättä ole samassa määrin altis samoille virheille kuin kysymys äänestysaikomuksesta.

Toinen ongelma johtuu siitä, että kaikki edellisten vaalien jälkeiset puoluekannan muutokset eivät näy vastauksista. Virhe on sitä suurempi, mitä pitempi aika edellisistä vaaleista on kulunut. Tällainen virhe yleensä pienentää muutoskertoimia ja samalla aliarvioi voittoja ja tappioita (Manninen 1976, 86-87; Suhonen 1972, 42-51).

Juuri tästä syystä Suomen Maaseudun Puolueen suurta vaalivoittoa ei osattu ennakoida vuoden 1970 vaaleja edeltävissä mittauksissa. SMP:n muutoskertoimet jäivät silloin aivan liian pieniksi, kun sen kannattajat muistivat jo aikaisemminkin äänestäneensä Vennamon puoluetta. Muistumat koskivat kuitenkin useimmiten puolueelle menestyksekkäitä presidentin valitsijamiesvaaleja (vuonna 1968) ja kunnallisvaaleja (vuonna 1969). Arviointivirhe aiheutui siitä, että kannatuksen laskemisen lähtökohtana pidettiin vuoden 1966 eduskuntavaaleja, joissa SMP oli vielä yhden prosentin puolue (Suhonen 1972, 52-57).

Tällaisen virheen välttämiseksi laskentamallit perustuvat nykyisin äänestysaikomusten vertaamiseen edellisiin vaaleihin. Eduskuntavaalikannatusta mitattaessa arviointi perustuu siis edellisiin kunnallisvaaleihin ja kääntäen. Lähtökohta oletus äänestämisen yhdenmukaisuudesta kaksissa vaaleissa tuo kuitenkin tullessaan omat ongelmansa. Vaikka kunnallisvaalit ovatkin jo kauan sitten

Taulukko 3. Puolueiden kannatus vuoden 1996 kunnallisvaaleissa, vaalitulokset ja kolmen tutkimuslaitoksen mittaustulokset elo-syyskuussa 1998, % äänestäneistä ja kantansa ilmoittaneista

	kunnallis- vaalit 1996 %	Talous- tutkimus 7.8.-7.9. %	Research International 21.8.-9.9. %	Suomen Gallup 19.8.-18.9. %
SDP	24,5	30,7	29,4	26,2
KESK	21,8	20,8	24,5	24,2
KOK	21,6	21,0	22,8	25,9
VAS	10,4	7,6	6,2	5,6
VIHR	6,3	9,9	6,7	9,2
RKP	5,5	2,2	3,7	2,6
SKL	3,2	3,8	2,3	2,1
NUORS	1,3	1,4	0,7	1,0
muut	5,4	2,6	3,7	3,3
yht.	100,0	100,0	100,0	100,1
kantansa ilmoitta- neita, lkm		1 288	1 543	1 454
kantansa ei ilmoit- taneita, %		33,4	33,4	37,6
koko otos		1 934	2 317	2 330

”politisoituneet”, osa äänestäjistä tekee niissä valintansa erilaisin perustein kuin eduskuntavaaleissa.

VIRHEELLISET VIRHEMARGINAALIT

Viime vuosina mediat ovat puolueiden kannatusmittauksia julkaistessaan pyrkineet lisääntyvässä määrin selostamaan yleisölleen mittausten metodiikkaa. Perusteellisimmillaan selostus on sellainen kuin Helsingin Sanomien uutisessa 20.12.1998 (ks. Näin tutkitiin -liite).

Niin sanomalehtien kuin radion ja televisioonkin uutisissa yleensä kerrotaan tulosten ”virhemarginaali” eli luottamusväli. Helsingin Sanomien uutisesta selviää virhemargi-

naalin oleellisin merkitys. Siinähan on kysymys otoksesta saadun tuloksen yleistettävyydestä koko perusjoukkoon eli suomalaisiin äänioikeutettuihin.

Virhemarginaali on arvio siitä, minkä verran ”-” tulokseksi saatu luku voi poiketa puolueen todellisesta kannatuksesta -””. Täsmällisesti ottaen pitäisi kuitenkin kertoa myös se, millä todennäköisyydellä tulos on tuon virhemarginaalin sisällä. Yleensä tällaisissa tutkimuksissa virhemarginaali laskeetaan 95 prosentin luotettavuustasoa (eli 5 %:n riskitasoa) ajatellen. Se tarkoittaa, että jos tehdään sata erillistä tutkimusta, niistä 95 tuottaa tuloksen, joka on mainittujen rajojen sisällä. Virhemarginaali kapenee otoksen kasvaessa, riskitason väljetessä ja tarkasteltavan prosenttiluvun lähetessä nollaa tai sataa

Näin tutkittiin

Tutkimusta varten Suomen Gallup Oy haastatteli joulukuun 13.–16. päivinä kaikkiaan 2 011 henkilöä. Haastattelut tehtiin puhelimitse.

Haastateltu joukko edustaa Suomen äänestysikäistä väestöä Ahvenanmaata lukuun ottamatta.

Puoluekannatusarviota varten haastateltavilta kysyttiin seuraavasti:

”Miettikää tarkasti. Jos eduskuntavaalit järjestettäisiin juuri nyt, niin minkä puolueen tai muun ryhmittymän ehdokasta Te äänestäisitte?”

”Miettikää vielä tarkkaan, minkä puolueen tai muun ryhmittymän ehdokasta Te äänestitte vuoden 1996 lokakuussa järjestetyissä kunnallisvaaleissa?”

Kannatusarvio tehtiin yhdistämällä toisinsa näihin kysymyksiin saadut vastaukset sekä viime kunnallisvaalien vaalitulokset.

Vastaaajista 18 prosenttia ei vastannut kumpaankaan kysymykseen.

Tutkimustulosten virhemarginaali on puolueen koosta riippuen plus miinus 2,5–0,5 prosenttiyksikköä. Tämä on se määrä, jolla tulokseksi saatu luku voi poiketa puolueen todellisesta kannatuksesta Suomen koko äänestysikäisen väestön keskuudessa.

Mahdollinen poikkeama on sitä suurempi, mitä suurempi on puolueen mitattu kannatus.

(Helsingin Sanomat 20.12.1998, s. A9)

(Alkula & Pöntinen & Ylöstalo 1994, 114–117; Suhonen 1997).

Julkisuudessa esitetyt puoluekannatusmitausten virhemarginaalit eivät kuitenkaan täytä tehtävänsä. Pikemminkin ne johtavat harhaan ja vaikeuttavat luotettavuuden arvioimista. Virhemarginaalit on nimittäin laskettu väärin.

Kaikki kolme tutkimuslaitosta käyttää samaa tilastotieteen opettamaa prosenttilukujen luottamusvälin laskutapaa. Se on kuitenkin tarkoitettu suoraan otoksesta laskettujen prosenttien – esimerkiksi taulukon 2 raakaprozenttien – yleistettävyyden tarkasteluun. Laskutapa ei käy silloin, kun tarkastelun kohteena ovat puolueiden kannatusarviot, jotka on tuotettu jakamalla ja kertomalla kaksi muutujaa ja vakio keskenään. Tällaisten suureiden virhemarginaalin laskeminen edellyttäisi oman laskukaavansa.

Kerrointen avulla lasketut arviot puolueiden kannatuksesta ovat varsinkin suurempien

puolueiden osalta vähemmän herkkiä otantasattuman vaikutuksille kuin yhden kysymyksen perusteella lasketut kannatusluvut. Toisin sanoen kannatusarviot ovat tässä suhteessa luotettavampia kuin kerrotut virhemarginaalit antavat ymmärtää. Pienimpien puolueiden kohdalla ja kannatuksen muuttuessa voimakkaasti tilanne on päinvastainen. Käytetty luottamusvälin laskutapa aliarvioi silloin otantasattuman aiheuttamaa virhettä (Manninen 1976, 105–106; Suhonen 1991, 58–59).

Vallitsevassa tavassa ilmoittaa puolueiden kannatuslukujen virhemarginaalit on toinenkin ongelma. Se antaa yleisölle harhaanjohtavan kuvan siitä, että virheet ovat hallinnassa. Samalla se unohtaa pahimmat virhelähteet. Virhemarginaali kertoo vain otantasattuman aiheuttamista riskeistä tulosten yleistettävyydelle. Tärkeämpää olisi muistuttaa otannasta ja aineistonkeruun menetelmistä johtuvista mahdollisista vinoutumista ja kannatusarvioiden laskemisen virhelähteistä.

KIRJALLISUUS

Alkula, Tapani & Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka: Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Helsinki: WSOY, 1994

Kotkavuori, Jouni: Ei enää langan päässä. Tietoaika 11/96

Manninen, Pentti: Puolueiden kannatusosuuksien estimoinnin tarkkuus Demingin vyöhykepoiminnassa. Tilastoseuran julkaisuja 1/76. Helsinki 1976

Suhonen, Pertti: Liikkuva äänestäjä Suomen

monipuoluejärjestelmässä. Tutkimus äänestäjien siirtymistä vaalikaudella 1966–1970. Tampereen yliopisto, Poliittikan tutkimuksen laitoksen tutkimuksia No 26/72, 1972

Suhonen, Pertti: Kaksisuuntainen peili. Mielipidetutkimukset julkisuudessa ja politiikassa. Helsinki: Hanki ja Jää, 1991

Suhonen, Pertti: Onko mielipidetutkimuksiin luottamista? Teoksessa: Suhonen, Pertti (toim.): Yleinen mielipide 1997. Helsinki: Tammi, 1997.